

"אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשוך - אבני זכרון לבני ישראל"

1. שמות פרק כח

(ו) ועשו את-האפד זָהָב תְּלַלְתָּ וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְעֵשׂ מְשֹׁר מְעֻשָׂה חֹשֶׁב: (ז) שְׁתֵּי כַתְּמֵת חֲבֵרֹת יִהְיֶהֱלֹוּ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֹבֵר: (ח) וְחֹשֶׁב אֶפְדֹתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּלַלְתָּ וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְעֵשׂ מְשֹׁר: (ט) וְלִקְחֹתָ אֶת־שְׁתֵּי אֲבֹנֵי־שֵׁהֶם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (י) שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֲבֹן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשָּׁשָׁה הַנּוֹתְרִים עַל־הָאֲבֹן הַשְּׁנִית **כְּתוּלְדָתָם**: (יא) מְעֻשָׂה חֹרֵשׁ אֲבֹן פְּתוּחֵי חֲתָם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבֹנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (יב) וְשְׁמֹת אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבֹנִים עַל כַּתְּמֵת הָאֶפֶד **אֲבֵי זִכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂא אֶהְרֹו אֶת־שְׁמוֹתָם לְפָנַי יִקְנֶה עַל־שְׁתֵּי כַתְּמֵי לִזְכְּרוֹן**: (יג) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבָּצַת זָהָב: (יד) וְשְׁתֵּי שְׂרָשְׁרֹת זָהָב טְהוֹר מִגְּבֻלַת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מְעֻשָׂה עֲבֹת וְנִתְמָה אֶת־שְׂרָשְׁרֹת הַעֲבֹתָת עַל־הַמִּשְׁבָּצָת: (טו)

(טו) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מְעֻשָׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֶפֶד תַּעֲשֶׂנוּ זָהָב תְּלַלְתָּ וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְעֵשׂ מְשֹׁר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: (טז) רְבִיעַ יִהְיֶה כְּפֹלֵי גֵרֹת אֲרָפֹו וְגֵרֹת רֹחֲבוֹ: (יז) וּמִלַּאֲתָ בֹו מִלַּאֲתָ אֲבֹן אֲרָבְעָה טוּרִים אֲבֹן טוּר אֶדָם פִּטְדָה וּבְרִקַת הַטוּר הָאֶחָד: (יח) וְהַטוּר הַשְּׁנִי נָפֹד סְפִיר וְהֵלָם: (יט) וְהַטוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שְׁבֹו וְאַחַלְמָה: (כ) וְהַטוּר הַרְבִּיעִי תַרְשִׁישׁ וְשֵׁהֶם וְיִשְׁפָה מִשְׁבָּצִים זָהָב יִהְיֶה כְּמִלּוֹאֲתָם: (כא) וְהָאֲבֹנִים תִּהְיֶינָה עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חֲתָמָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶינָה לְשָׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבֹט: (כב) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׂרָשֹׁת גְּבֻלַת מְעֻשָׂה עֲבֹת זָהָב טְהוֹר: (כג) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב וְנִתְמָתָ אֶת־שְׁתֵּי הַטְּבָעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (כד) וְנִתְמָתָ אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתָת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטְּבָעוֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הַעֲבֹתָת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבָּצוֹת וְנִתְמָתָ עַל־כַּתְּפוֹת הָאֶפֶד אֶל־מִוֶּל פָּנָיו: (כו) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב וְשְׁמֹתָ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד בֵּיתָה: (כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבָעוֹת זָהָב וְנִתְמָתָ אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כַתְּפוֹת הָאֶפֶד מִלְמַטָּה מִמִּוֶּל פָּנָיו לְעַמַּת מִחֲבַרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֹשֶׁב הָאֶפֶד: (כח) וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטְּבָעוֹתָיו אֶל־טְבָעוֹת הָאֶפֶד בַּפְּתִיל תְּלַלְתָּ לְהִיּוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא־יִנָּח הַחֹשֶׁן מִעַל הָאֶפֶד: (כט) וְנִשְׂא אֶהְרֹו אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לְבָו בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכְרוֹן לְפָנַי יִקְנֶה תְּמִיד: (ל) וְנִתְמָתָ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הַאֲוִירִים וְאֶת־הַתְּמִיִּם וְהִיוֹ עַל־לֵב אֶהְרֹו בְּבֹאוֹ לְפָנַי יִקְנֶה וְנִשְׂא אֶהְרֹו אֶת־מִשְׁפָּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לְבָו לְפָנַי יִקְנֶה תְּמִיד: (ל) וְהַנִּשְׂאָם הִבִּיאוּ אֶת אֲבֵי הַשֵּׁהֶם וְאֵת אֲבֵי הַמִּלְאִים לְאֶפֶד וְלַחֹשֶׁן: (שמות פרק לה, כז)

- 'אבני שוהם ואבני מלואים' כנגד ישראל שנקראו אבן שנהא: 'משם רועה אבן ישראל' (בראשית מט). [מדרש השכם, אוצר המדרשים (עמ' 141)].
- ד"א 'לוחות אבן', בזכות יעקב שנקרא אבן שנאמר 'משם רועה אבן ישראל' (בראשית מט). [שמות רבה מא, ו].

2. בראשית פרשת ויצא, פרקים כח-לא

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעָר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: (יא) וַיִּפְגַע בְּמִקוֹם וַיִּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמִּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמִּקוֹם הַהוּא: (יב) וַיַּחְלֵם וַהֲגִה סֵלֶם מִצַּב אֲרָצָה וְרָאִשׁוּ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲגִה מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלֵים וַיְרִדִים בּוֹ: (יג) וַהֲגִה יְהוָה נָצַב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֹהֵי יִצְחָק הָאֲרָץ אֲשֶׁר אָתָּה שָׁכַב עָלֶיהָ לֹךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרָעָךְ: (יד) וַהֲגִה זָרְעָךְ כַּעֲפֹר הָאֲרָץ וּפְרָצְתָּ יָמָה וּמְדַמָּה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בָךְ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְרָעָךְ: (טו) וַהֲגִה אֲנִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ כָּל אֲשֶׁר תֵּלֹךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ: (טז) וַיִּימָץ יַעֲקֹב מִשְׁנֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבֹן יֵשׁ יְהוָה בַּמִּקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי: (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נִּרְאָה הַמִּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֹן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ: (יט) וַיִּקְרָא אֵת שֵׁם הַמִּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לִזֵּז שֵׁם הָעִיר לְרֹאשְׁנָה: (כ) וַיַּזְדַּר יַעֲקֹב בְּדַר לֵאמֹר אִם יְהוָה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרֵנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לִלְבָּשׁ: (כא) וְשָׁכַמְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים: (כב) וְהָאֲבֹן הַזֶּה הָיָה אֶת־שְׁמֵי מִצְבָּה יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשָׂרְנָו לָךְ:

פרק כט - (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֲרָצָה בְּנֵי קָדָם: (ב) וַיִּירָא וַהֲגִה בְּאֵר בְּשֻׁדָּה וַהֲגִה שָׁם שְׁלִישֵׁה עֶדְרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן הַבְּעָר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֶדְרִים וְהָאֲבֹן גְּדֻלָּה עַל פִּי הַבְּעָר: (ג) וַנֶּאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֶדְרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבֹן מֵעַל פִּי הַבְּעָר וַהֲשִׁקוּ אֵת הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֵת הָאֲבֹן עַל פִּי הַבְּעָר לְמִקְמָה: (ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מֵאִין אִתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֲרָן אֲנַחְנוּ: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִינְדַעְתֶּם אֵת לְבָן בֶּן נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וַהֲגִה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן: (ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוּל עַת הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֶה הַשָּׂקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: (ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאֲסַפּוּ כָּל הָעֶדְרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֲבֹן מֵעַל פִּי הַבְּעָר וַהֲשִׁקִינוּ הַצֹּאן: (ט) עוֹדְנוּ מְדַבְּרֵי עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאֵבִיהָ כִּי רְעָה הוּא: (י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֵת רַחֵל בַּת לְבָן אֲחֵי אִמּוֹ וְאֵת צֹאן לְבָן אֲחֵי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְּלֵל אֶת הָאֲבֹן מֵעַל פִּי הַבְּעָר וַיִּשַׁק אֵת צֹאן לְבָן אֲחֵי אִמּוֹ: (יא) וַיִּשַׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֵת לְבָן וַיִּבְרַךְ:

פרק לא - (מה) ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: (מו) ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל: (מז) ויקרא לו לבן יגר שנהדוּתָא ויעקב קרא לו גלעד:

3. בראשית וישלח, פרק לה

(ט) וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו: (י) ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישׂראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישׂראל: (יא) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציה יצאו: (יב) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לה אתגנה ולזרעה אחריה אתן את הארץ: (יג) ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו: (יד) ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסף עליה נסך ויצק עליה שמן: (טו) ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם אלהים בית אל:

4. בראשית פרק מט

(כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור: (כג) וימרחו ורבו וישטמהו בעלי חצים: (כד) ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי נדיו מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישׂראל:

5. בראשית רבה (תאודור-אלבק) פרשה סח

'ויקח מאבני המקום' ר' יהודה אמר י"ב אבנים נטל, אמר: כך גזר הקב"ה שמעמיד י"ב שבטים, אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, ואני אם מתאחות זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים, כיון שנתאחו זו לזו ידע שמעמיד י"ב שבטים.

6. מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - בראשית אות קלד

'והאבן גדולה על פי הבאר' - שנים עשר שבטים שנקראו אבן, שנ' 'משם רעה אבן ישׂראל' (בר' מט, כד).

7. תולדות יצחק בראשית פרק מט

(כד) 'משם רועה אבן ישׂראל', פירוש שבשתי אבני השהם היו שמות שבטי ישראל [שמות כח ט - י יז - כ], 'ששה משמותם על האבן האחת, ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית', אלו שתי אבני השהם היו באפוד, אבל בחשן היו י"ב אבנים, 'הטור האחד אודם פטדה וברקת' וגומר. ושם יוסף היה בשוהם, שאמר 'והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה', יוסף על שוהם, ובנימין על ישפה, אם כן באפוד היו י"ב שבטים, כולם באבן יוסף, וזהו שאמר 'משם רועה אבן ישׂראל' - יוסף היה רועה אבן שלו לכל ישראל.

8. רד"ק בראשית פרק מט

(כד) משם רועה אבן ישראל - משם, מכבוד יוסף שנתן לו האל רועה עתה כל ישראל. ולפי שהאבן עצם חזקה וגוף אחד כנה כל ישראל לאבן, או לפי שישראל עקר בנין העולם קראם אבן על דרך משל.

9. שפת אמת שמות פרשת תצוה [תר"מ]

בחשן ואפוד [נאמר]: 'מעשה קרש אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמת בני ישׂראל' (שמות כח, יא). כי בודאי י"ב אבנים אלו הם שורש כל אבנים טובות. ולכן אבנים טובות תכשיטין הם בעולם על ידי שכל תכשיט הבריאה הם השבטים לפני הבורא יתברך. וזה שאמר 'תפתח'. כי השבטים הם שורש אלה האבנים. והעיקר זיכרון הוא יוסף, לכן באפוד היה רק שוהם אבנו של יוסף. ובאמצעות אבנו של יוסף כל הי"ב אבנים מתאחדין בשורשיהם:

10. מלבי"ם שמות פרק יז

'ויקחו אבן', האבן מרמז על אחדות ישראל ואגודתם להיות עם אחד, כמו שרמזו ליעקב במה שהתאחדו אבני מראשותיו לאבן אחד, וכמ"ש 'משם רועה אבן ישראל', כמו שהאבן הוא דבוק חלקים רבים להיות עצם אחד, ר"ל שע"י אחדות העם תגן אמונת המאמינים וזכותם על הבלתי מאמינים.

11. ספר נר מצוה חלק א - עניני ארבע המלכיות

ובמדרש "אבן" זה יעקב, דכתיב (בראשית מט, כד) "משם רועה אבן ישראל". ופירוש זה, כי לגודל הכוח שיש לד' מלכויות אלו, שנתן השם יתברך לאלו ד' מלכויות כוח אדם, אשר לאדם נתן השם יתברך לו הממשלה, כמו שהתבאר, ולא היה בטול לכח זה רק על ידי יעקב שכחו נקרא כוח אבן. ודבר זה ענין עמוק מאד מה שכח יעקב נקרא כוח אבן, כי יעקב יש לו כוח קדוש נבדל, כמו שבארנו במקום אחר, כי יעקב הוא הקדוש בפרט, כמו שידוע בכל מקום, ולכך כתיב (ישעיה כט, כג) "הקדישו את קדוש יעקב", ואין להאריך כאן. ומכוח מעלתו הקדושה הוא מבטל כוח אלו מלכויות. ולכך נקרא "אבן", וכדכתיב (בראשית מט, כד) "משם רועה אבן ישראל", והארכנו במקום אחר כי דומה דבר הנבדל לאבן, כי החומר הוא מתפעל, אבל הנבדל אינו מתפעל, רק הוא פועל באחר, ואינו מקבל התפעלות. ולכך נקרא יעקב "אבן", כי האבן אינו מתפעל, כי הוא חזק מאד, והוא פועל באחר. לכך התורה לא נכתבה על לוח של זהב וכסף, רק על אבן, כמו שבארנו במסכת עירובין. ומפני המדריגה והמעלה הזאת שהיה ליעקב, שהוא קדוש, לכך היה מהדק רגל שלהם, כי הרגל דבק בו ההעדר, כמו שבארנו גם כן דבר זה במקום אחר, כי בכל מקום אמר שהרגל דבק בו ההעדר, והבן הדברים האלו מאד.

12. מדרש תנחומא (בובר) פרשת תרומה סימן ו

וראה מלך המשיח, שנאמר 'חזה הוית עד די התגזרת אבן וגו' (דניאל ב לד), אמר ריש לקיש זו מלך המשיח, 'ומחת לצלמא על רגלוהי' (שם), לכל המלכויות שהן נתונות בצלם, ובזכות מה נמשל מלך המשיח באבן, בזכות יעקב, שנאמר 'משם רועה אבן ישראל', 'די מטורא אתגזרת אבן' (דניאל ב מה), שהוא מכלה את העולם כולו, שנאמר 'והכה ארץ בשבט פיו' (ישעיה יא ד), באותה שעה ישראל יושבין בהשקט ובטח, שנאמר 'וישבו עליה לבטח' (יחזקאל כח כו).

13. ספר יחזקאל פרק כח

(יא) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יב) בְּן אָדָם שֵׂא קִינָה עַל מֶלֶךְ צוּר וְאָמַרְתָּ לוֹ פֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֶתָּה חוֹתָם תִּכְנִית מְלֵא חֲכָמָה וְכָלִיל יָפִי: (יג) בְּעֵדֶן גֵּן אֱלֹהִים הָיִיתָ כָּל אֲבֹן יְקָרָה מִסַּכְתָּךְ אָדָם פִּטְדָה וַיְהִלֵּם תְּרִשִׁישׁ שֵׁהֶם וַיִּשְׁפֶּה סַפִּיר נֶפֶד וַיִּבְרַקַּת וַיִּזְהַב מְלֵאכֶת תְּפִיד וַיִּקְבְּדֵךְ בְּדָבָר בְּיוֹם הַבְּרָאָה כּוֹנֵנוּ: (יד) אֶת כְּרוֹב מִמְּשַׁח הַסּוּכָה וַנִּמְתִּיךָ בְּהַר קָדְשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי אֵשׁ הַתְּהַלְכָתָּ: (טו) תָּמִים אֶתָּה בְּדַרְכֶיךָ מִיּוֹם הַבְּרָאָה עַד נִמְצָא עֲנֻלְתָּה בָּךְ: